

ШЛЯХИ ТА МЕХАНІЗМИ ПОДАЛЬШОГО ЗМІЦНЕННЯ ВЗАЄМОВИГІДНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З ДЕРЖАВАМИ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ ТА КАРИБСЬКОГО БАСЕЙНУ

На сьогодні Латинська Америка та Карибський басейн відіграють дедалі помітнішу роль у сучасних світових процесах як політичних, так і економічних. В умовах глобалізації регіон за своїм ресурсним, демографічним і виробничим потенціалами (33 країни з територією понад 18,5 млн кв. км, населенням близько 500 млн осіб, сукупним ВВП 3,044 трлн дол. США) практично перетворився з місткого та динамічного ринку збуту на важливого торговельно-економічного партнера провідних держав світу.

Стабільний рівень економічного зростання, розширення потреб населення, залучення латиноамериканських та карибських держав до новітніх технологій та складних видів виробництва роблять регіон все більш привабливим для іноземних інвесторів і транснаціональних корпорацій. За даними, оприлюдненими під час X Всесвітнього конгресу латиноамериканістів і карибологів (Москва, червень 2001 р.), сумарний ВВП країн регіону у 2000 р. зріс на 4%, середній показник інфляції за рік не перевищував 9%, надходження зовнішніх інвестицій склали 52 млрд дол. США (у 1999 р. — 40 млрд дол. США), що дорівнює більш ніж 40% усіх капіталовкладень, які спрямовуються до країн, що розвиваються.

Слід особливо відзначити значний ступінь економічної інтегрованості держав Латинської Америки та Карибського басейну: на теренах регіону діють такі субрегіональні інтеграційні об'єднання, як Спільний ринок Південного конусу Америки (МЕРКОСУР, об'єднує Аргентину, Бразилію, Парагвай та Уругвай, асоційовані члени — Болівія та Чилі), Андська співдружність націй (АСН — Болівія, Венесуела, Еквадор, Колумбія та Перу), Амазонський пакт (Болівія, Бразилія, Венесуела, Гайяна, Еквадор, Колумбія, Перу, Суринам), Центральньоамериканський спільний ринок (ЦАСР), Карибська співдружність (спільний ринок, КАРІКОМ) та Асоціація Карибських Держав

(АКД — об'єднує острівні держави (окрім Куби), а також Беліз, Гайяну та Суринам), "Група трьох" (Венесуела, Колумбія, Мексика). А на першому в історії саміті Південної Америки (Бразилія, серпень-вересень 2000 р.) було проголошено прагнення південноамериканських держав до створення єдиного інтеграційного простору субконтиненту.

Динамічний розвиток, активна зовнішня політика держав регіону викликали посилення їхніх позицій у міжнародних організаціях. Протягом останнього десятиріччя істотно зріс вплив Латинської Америки та Карибського басейну в рамках ООН. (Про це, зокрема, свідчить той факт, що Бразилія разом з Японією стала "рекордсменом" за кількістю разів обрання до складу Ради Безпеки ООН).

В останні роки країни Латинської Америки та Карибського басейну значно активізували свою діяльність у Світовій організації торгівлі (практично всі з них, за винятком деяких острівних карибських держав, є членами СОТ), яка розглядається ними як дієвий інструмент розвитку міжнародних відносин, у тому числі в якості форуму, покликаного захищати економічні інтереси країн, що розвиваються.

Про усвідомлення "великими державами" важливості підтримання належного рівня відносин із Латинською Америкою та Карибами, а також врахування їхніх інтересів свідчать результати щорічних багатосторонніх зустрічей у рамках Організації американських держав, а також у форматі "Латинська Америка — Кариби — ЄС" (червень 1999 р.), "МЕРКОСУР — ЄС", де обговорювалося питання лібералізації взаємної торгівлі. Позиція латиноамериканських і карибських держав на цих форумах впливає на прийняття остаточних рішень із принципових питань, що продемонструвала, зокрема, перемога латиноамериканської точки зору на III саміті Америк у м. Квебек у квітні 2001 р. щодо введення ALCA/FTAA не раніше 2005 р.

Показовою є увага, що приділяється з боку ЄС, який дедалі активніше просуває свої інтереси на теренах Латинської Америки та Карибського басейну. У рамках Стратегії щодо Латинської Америки, затвердженої Європейською комісією в 1998 р., реалізується низка проектів у сферах підготовки наукових кадрів, сприяння інвестиційному співробітництву, встановленню контактів європейських і латиноамериканських підприємців. Вони покликані сприяти не лише розвитку

виробничої та соціальної сфери відповідних країн, але й зміцненню економічних зв'язків держав регіону з Євросоюзом, подальшому утвердженню в них європейської системи цінностей. На здійснення зазначених програм, а також з іншими цілями лише Європейським інвестиційним банком у період 1993—2000 рр. було виділено 948 млн євро. Особливо слід підкреслити нарощування західноєвропейськими банками обсягів інвестування економічних та соціальних проектів у регіоні: у 2000 р. вони у 4 рази перевищували американські та досягли рекордного показника у 35 млрд євро. Останнім часом значно активізувалася діяльність Євросоюзу в напрямку створення зони вільної торгівлі у форматі "ЄС — МЕРКОСУР", яку західноєвропейські країни розцінюють як вагому протизвагу експансії США в регіоні.

Починаючи з середини 90-х років, кардинальним чином переглянула своє ставлення до розвитку відносин із Латинською Америкою та Карибським басейном Росія, значно активізувавши зусилля із просуванням власних інтересів у регіоні. Сьогодні офіційна Москва відверто декларує важливість відновлення та розширення двосторонніх контактів, вбачаючи в регіоні сприятливе середовище для реалізації своїх інтересів, перш за все економічних. Одночасно слід зазначити, що у світлі останніх подій навколо терактів у США та розгортання антитерористичної кампанії першочергову вагу Москва приділятиме своєму ближчому оточенню, проблемам стратегічної безпеки (Чечня, південні кордони середньоазіатських держав-членів СНД), а також налагодженню рівноправного діалогу з "великими державами". У такій ситуації закономірно передбачити, що Росія не буде чинити значного опору традиційній активності США та ЄС у Латинській Америці та Карибському басейні, а в деяких випадках — використовувати "латиноамериканську карту" для захисту власних інтересів.

Регіон не залишається поза увагою і держав Південно-Східної Азії, серед яких слід особливо виділити КНР: протягом 2000—2001 рр. Чилі, Аргентину, Бразилію, Мексику та Кубу відвідали понад 50 делегацій представників китайських урядових і ділових кіл, у тому числі на чолі з президентом КНР Цзянь Цземінем.

Фактором, який має призвести до подальшого зміцнення позицій регіону на геополітичній карті світу, є прогнозована

зміна ставлення провідних країн світу до Латинської Америки та Карибського басейну після скоєних проти США терористичних актів і розгортання антитерористичних операцій. Усі держави регіону, включаючи Кубу, одноставно засудили тероризм. Хоча існують значні розбіжності між латиноамериканськими й карибськими урядами щодо подальших кроків у боротьбі з терористичними угрупованнями. Латинська Америка та Карибський басейн твердо заявили про підтримку об'єднань зусиль усієї світової спільноти для відповіді цій новій глобальній загрозі. Головним наслідком останніх подій у США та на Близькому Сході стало закріплення за регіоном репутації найбільш стабільного у світі серед країн, що розвиваються. У цьому зв'язку слід очікувати на суттєве підвищення уваги до нього з боку промислово розвинених держав і, як наслідок, активізацію політичного діалогу, збільшення обсягів іноземних інвестицій та відкриття нових підприємств ТНК із виробництва продукції з великою часткою доданої вартості. Окрім цього, Латинська Америка та Карибський басейн можуть розглядатися провідними державами світу як альтернативні азіатським джерела постачання енергоресурсів та сировини. Все це гарантуватиме стабільний поступальний розвиток регіону в ближчій перспективі.

Зрозуміло, що наявність як зовнішніх, так і внутрішніх факторів (істотна вразливість національних економік до коливань світової фінансово-економічної кон'юнктури, значне відставання соціальної сфери від розвитку економіки, проблеми формування середнього класу та відтік до індустріальних країн наукової та технічної інтелігенції), які можуть стати на заваді подальшому прогресу латиноамериканських та карибських країн, не дозволяючи включати появу негативних моментів у розвитку їхніх взаємин із іншими суб'єктами міжнародного життя. Але при будь-якому сценарії розвитку ситуації в окремих країнах для цілої низки держав, що розвиваються або знаходяться в "стані перехідної економіки" (у тому числі для України), регіон є своєрідним "полігоном випробування" нових форм суспільно-економічних трансформацій, що накопичив достатній та різноманітний досвід їхнього втілення в життя.

У політичній сфері:

1. Зміцнення потенціалу взаємодії довіри та мінімізація можливих розбіжностей між Україною та державами Латинської

Америци і Карибського басейну в поглядах на основні міжнародні проблеми через:

— набуття статусу спостерігача (а де це можливо — асоційованого члена) в провідних політичних та економічних об'єднаннях країн Латинської Америци та Карибського басейну;

— удосконалення договірної-правової бази двостороннього та багатостороннього співробітництва.

2. Створення передумов для взаємодії підтримки на міжнародній арені через узгодження позицій України та латиноамериканських і карибських країн щодо світових політичних та економічних процесів, підходів до вирішення існуючих світових проблем шляхом запровадження системи регулярних дво- та багатосторонніх політичних консультацій.

Запровадження багаторівневої системи взаємної підтримки на світових форумах за попередньо узгодженими спільними позиціями щодо головних міжнародних проблем.

3. Особлива увага до взаємодії в таких сферах, як роззброєння та ядерне нерозповсюдження, боротьба з протекціонізмом у міжнародній торгівлі, охорона навколишнього середовища та боротьба з наслідками стихійних лих, боротьба з тероризмом, організованою злочинністю та незаконним обігом наркотичних речовин.

4. Створення системи спеціалізованих державних і громадських органів сприяння розбудові відносин із державами регіону, більш активне забезпечення належної присутності України в регіоні, формування системи підготовки дипломатичних та наукових кадрів:

— створення Ради з питань розвитку відносин із країнами Латинської Америци та Карибського басейну при Адміністрації Президента України;

— відкриття нових дипломатичних і консульських установ у низці впливових держав регіону (Перу, Панама, Ямайка), їхнє кадрово-організаційне забезпечення;

— розробка на базі Інституту міжнародних відносин при КНУ ім. Тараса Шевченка та Дипломатичної академії України спеціалізованих програм підготовки дипломатичних кадрів для їхньої подальшої роботи на латиноамериканському та карибських напрямках;

— створення громадської інституції сприяння розвитку відносин із країнами регіону, до якої увійшли б представники

державних та ділових кіл, громадських організацій тощо, на зразок Національного комітету зі сприяння економічному співробітництву з Латинською Америкою та Карибським басейном у РФ.

У торговельно-економічній сфері:

1. Забезпечення неухильного зростання вітчизняного експортного потенціалу через залучення промислових, технологічних, інтелектуальних, людських ресурсів України:

— збільшення обсягів взаємного товарообігу, встановлення сталих взаємовигідних торговельно-економічних зв'язків із латиноамериканськими та карибськими державами; розширення економічної присутності в регіоні, зокрема, шляхом створення мережі торговельно-економічних місій України в країнах регіону (Бразилії, Мексиці, Панамі, Перу).

2. Адаптація національного експорту режиму України до усталених норм міжнародної торгівлі на ринках Латинської Америки та Карибського басейну, зокрема:

— запровадження режиму експортних гарантій, формування стимулюючого експорту та інвестиційну діяльність кредитно-фінансового режиму (створення спільних кредитно-страхових компаній);

— відкриття в регіоні представництв, філій та дочірніх підприємств українських компаній;

— створення пільгових умов і заохочувального клімату для участі вітчизняних підприємств у міжнародних тендерах у країнах регіону.

3. Забезпечення просування української продукції та послуг на ринки регіону:

— проведення цілеспрямованих рекламних кампаній (у тому числі участь у виставках та ярмарках), створення спеціалізованого фонду виставкової та рекламно-інформаційної підтримки вітчизняних товаровиробників;

— з метою ведення постійного моніторингу ринків — створення державного аналітично-інформаційного центру забезпечення і підтримки експортної діяльності вітчизняних підприємств на ринках Латинської Америки та Карибського басейну.

4. Створення механізмів залучення латиноамериканського та карибського капіталу до вирішення завдань економічних перетворень в Україні, налагодження українсько-латиноамериканської промислової кооперації.

5. Використання можливостей фінансування українських експортно-імпортних операцій шляхом отримання кредитів та/або під гарантії міжнародних фінансових інституцій Латинської Америки та Карибського басейну (програма "Болівар" Андської корпорації розвитку).

6. Створення з латиноамериканськими та карибськими країнами системи взаємного запобігання антидемпінговим переслідуванням (взаємне зниження тарифів, квотування, ліцензування, надання торговельних преференцій).

7. Започаткування прямого співробітництва з провідними інтеграційними об'єднаннями та їх фінансовими установами — МЕРКОСУР, АСН, КАРИКОМ, ЦАСР, АКР тощо.

8. Створення постійних ліній морських та авіаційних вантажних перевезень, а також авіаційних пасажирських перевезень між Україною та Латинською Америкою і Карибським басейном. Використання транспортної інфраструктури України для транзиту вантажів між країнами Латинської Америки і Карибського басейну та країнами Центральної і Східної Європи та Азії.

9. Підвищення зацікавленості латиноамериканських і карибських країн до налагодження з Україною сталих економічних зв'язків, створення цілісних господарських комплексів та взаємної підтримки на світових ринках:

— сприяння формуванню умов, які б спонукали країни регіону розглядати Україну як одну з супровідних ланок для стабільного функціонування власних економік: участь у масштабних і довготермінових національних програмах з використанням передових українських технологій (державна енергетична програма Бразилії; проектування та будівництво судноплавного каналу Оріноко — Апуре у Венесуелі; національні космічні програми Бразилії, Аргентини та Чилі);

— створення на території держав регіону спільних підприємств, що працюватимуть у рамках технологічних циклів, розроблених і впроваджених в Україні (виробництво електрогенеруючих газових турбін; технології транспортування, збереження та переробки природного газу; виготовлення та експлуатація рухомого складу залізничного транспорту та плавзасобів річкового та каботажного флоту, аерокосмічна галузь, авіа- та суднобудування, ВТС, ядерні технології тощо);

— долучення до національних програм держав регіону з розбудови сучасних об'єктів паливно-енергетичного комплексу і транспортної інфраструктури, а також налагодження співробітництва у сфері проведення геологічних робіт та оцінки природних ресурсів;

— пошук альтернативних джерел постачання енергоносіїв і сировини для потреб вітчизняної промисловості (нові види палива для енергетичних об'єктів, боксити, нікель, цукор-сирець, паперова маса, рибне борошно, бавовна, рис, чай, кава тощо);

— здійснення заходів, спрямованих на утвердження в регіоні іміджу України як нового зовнішньополітичного та економічного партнера, з яким латиноамериканські та карибські країни можуть співробітничати на більш рівноправних засадах ніж з північноамериканськими та західноєвропейськими державами: активна інформаційно-роз'яснювальна робота в середовищі урядових і ділових кіл, стимулювання обміну візитами на високому рівні, розповсюдження на регулярній основі загальних і тематичних матеріалів про Україну, активна участь делегацій у міжнародних конгресах, виставках та ярмарках, що проводяться в регіоні тощо;

— проведення переговорів щодо формування спільних позицій із окремих товарних груп (цінова політика, квотування, стандарти якості тощо) для просування латиноамериканської та карибської, а також української продукції на ринки "третьох" країн. Для України було б перспективним співробітництво по таких товарах, як залізорудна сировина (з Бразилією), металопрокат (з Бразилією та Венесуелою), цукор (з Кубою та Бразилією) олія соняшникова (з Аргентиною), шкіра великої рогатої худоби (з Аргентиною та Бразилією) тощо;

— опрацювання з латиноамериканськими та карибськими підприємницькими колами можливості налагодження промислової кооперації за схемою сировина — виробництво — спільний збут на ринках третіх країн (бразильська залізна руда — український металевий прокат; кубинський цукор-сирець-українські цукропереробні підприємства);

— збільшення поставок в Україну продукції тропічного землеробства та морепродуктів;

— нарощування частки "реальної" торгівлі та спільні заходи боротьби з використанням офшорного бізнесу для проведення незаконних торговельних операцій і відмивання грошей;

— налагодження прямих коопераційних зв'язків між окремими регіонами, містами та професійними об'єднаннями ділових кіл України та латиноамериканських і карибських держав.

У науково-технологічній сфері:

1. Створення з провідними державами Латинської Америки та Карибського басейну (Аргентиною, Бразилією, Кубою, Мексикою, Панамою та Чилі) спільного інноваційного фонду — як міжнародної кредитно-фінансової інституції для підтримки науково-технічного та технологічного розвитку країн-учасниць.

2. Створення на території держав регіону спільних підприємств з використанням українських технологій (сервісні центри з обслуговування техніки та обладнання українського виробництва, зокрема, в аерокосмічній, електроенергетичній та суднобудівній галузях, трактороскладальне виробництво в Мексиці, сервісний центр з обслуговування літаків і гелікоптерів у Колумбії).

3. Залучення українських наукових кадрів до проведення фундаментальних досліджень у латиноамериканських і карибських науково-дослідницьких центрах (дослідження далекого космосу, оптика, надтверді матеріали, електрозварювання, технології видобутку, транспортування та переробки природного газу, сучасні засоби зв'язку, ракетні технології, моніторинг земної поверхні за допомогою штучних супутників, створення нових матеріалів із заданими параметрами, біотехнології тощо).

У гуманітарній сфері:

1. Створення спеціалізованого фонду гуманітарної допомоги, який би в якості додаткового засобу просування української експортної продукції передбачав надання латиноамериканським та карибським країнам перспективної на їхніх ринках техніки та обладнання.

2. Створення спеціалізованої системи грантів для підготовки в українських закладах латиноамериканських і карибських фахівців із вищою та середньою спеціальною освітою, перш за все в тих сферах, які становлять економічні та соціальні пріоритети для зазначених країн і можуть у перспективі розвиватися за технічної та технологічної участі української сторони.

3. Налагодження системи обмінів студентами та викладачами вузів з метою, з одного боку, формування міцної школи української латиноамериканістики, а з іншого — підвищення питомої ваги української наукової школи в підготовці латиноамериканських і карибських науковців і фахівців.

4. Обмін досвідом у сфері охорони здоров'я (система лікувальних та оздоровчих закладів, медичне страхування, радіаційна медицина, запобігання захворювання на СНІД та лікування ВІЛ-інфікованих).

5. Взаємне поширення національних культурних надбань шляхом організації гастролей та виставок митців.

6. Налагодження співробітництва в галузі спорту, підготовка спортивних кадрів.

7. Нарощування обсягів туристичного обміну.

8. Розширення інформаційної присутності України на просторі Латинської Америки та Карибського басейну, зміцнення іміджу нашої держави як надійного та передбачуваного партнера.

У сфері використання фактора наявності етнічних українців:

1. Створення фонду культурологічної підтримки етнічних українців та їх об'єднань.

2. Проведення роботи, спрямованої на підвищення рівня національного самоусвідомлення громадянами латиноамериканських країн українського походження та вихідців із України неукраїнського походження (створення системи етнічного гуртування, осередків громадської взаємодопомоги, культурно-освітницьких центрів тощо).

3. Вжиття заходів, спрямованих на кардинальне підвищення ступеня визнання громадськістю країн Латинської Америки внеску етнічних українців у соціальний та економічний розвиток цих держав.

4. Проведення в середовищі етнічних українців Латинської Америки роботи, спрямованої на усвідомлення ними необхідності безпосередньо включатися у політичне та громадське життя країн проживання, проводити їх у керівні органи представників української громади, забезпечувати спрямований захист громадських інтересів української діаспори на загальнодержавному рівні країн проживання.

5. Налагодження співробітництва і взаємної підтримки між провідними підприємцями Латинської Америки українського походження та сприяння на цій основі поглибленню економічних зв'язків латиноамериканських країн з Україною.

Таким чином, головне в стратегії України щодо країн Латинської Америки і Карибського басейну — перехід від політики малопомітної присутності до активної політики (експансії). Але для цього потрібні політична воля, вивірені стратегія й тактика, а також конкретна програма дій.

Б. Канцелярук,

доктор політичних наук

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ВИМІР ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Дослідження концептуального виміру євроатлантичної стратегії України обумовило розгляд проблеми, принаймні, у двох взаємопов'язаних форматах: адекватності теоретико-методологічного забезпечення та через призму вірогідності адаптування країни до кризової специфіки сучасних глобалізаційних трансформвань. У результаті доведено потребу парадигмального переосмислення існуючих підходів до оцінки новітніх суспільно-політичних явищ, запропоновано модель аналізу, що уможливорює висвітлення феномену новітніх перетворень в їхньому органічному взаємозв'язку. Означене дало змогу встановити віртуальні спроможності країни так званого "перехідного періоду" щодо реалізації стратегії входження до кола цивілізованої спільноти, а також уникнути традиційно одновимірного трактування кризових явищ процесу глобалізації, зокрема, такого справді знакового, як міжнародний тероризм.

Пріоритетом епістемології кризових явищ має стати, передусім, природа політичної кризи (згідно з визначенням її функціональних можливостей, ймовірних наслідків — ступеня впливу на перебіг процесів розвитку, ефективних механізмів зменшення негативної дії і т.д.). Минулий досвід показує, що саме політичні кризи виступають визначальним фактором появи інших, зокрема, соціально-економічних, екологічних, етнонаціональних, конфесійних та ін. Кризогенність політичного режиму в Україні є основним гальмом її державницького становлення і, звичайно, спроб інтегруватися до цивілізованої спільноти.